

MGR KATARZYNA DĄBROWSKA

Uniwersytet Szczeciński
doktorantka na Wydziale Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego na kierunku Finanse
e-mail: kasiabiuro@o2.pl

MGR KATARZYNA WARCHOLAK

Uniwersytet Szczeciński
doktorantka na Wydziale Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego na kierunku Zarządzanie
e-mail: kasia.warcholak@wp.pl

ZNACZENIE WIEDZY FINANSOWEJ GOSPODARSTW DOMOWYCH WE WSPÓŁCZESNEJ GOSPODARCE

Słowa kluczowe: gospodarstwa domowe, współczesna gospodarka, rynek, finanse, ryzyko finansowe, wiedza finansowa, rynek nieruchomości, podejmowanie decyzji.

Abstrakt. Wszechobecna finansjalizacja, nieograniczony dostęp do usług FinTech, rozwój ekonomiczny, a za nim gospodarczy i społeczny powodują, że otoczenie staje się coraz bardziej złożone, zmienne i nieprzewidywalne. Jednocześnie wzrastają zarówno szanse, jak i zagrożenia dla funkcjonowania i rozwoju najbardziej licznej grupy podmiotów gospodarki jakimi są gospodarstwa domowe, szczególnie pod względem złożoności dostępnych na rynku usług i produktów finansowych. W tych niewątpliwie nowych warunkach podejmowanie racjonalnych decyzji na podstawie wiedzy finansowej staje się dla gospodarstw domowych coraz bardziej złożone, wymagające znajomości praw jakimi rządzi się rynek, umiejętności analizowania i wyciągania wniosków z przeszłości i przewidywania przyszłości, przy wsparciu ze strony nauki. W obliczu istotnych zmian, jakie zachodzą na rynkach finansowych, odpowiedni poziom wiedzy finansowej gospodarstw domowych jawi się jako warunek niezbędny dla podejmowania odpowiedzialnych decyzji finansowych, a coraz bardziej złożone produkty finansowe dostępne na rynku wymagają bardziej szczegółowej wiedzy i kompetencji z zakresu finansów niż jeszcze kilka lat temu.

Importance of financial knowledge of households in the modern economy

Keywords: households, modern economy, market, finances, financial risk, financial literacy, household market, decision-making process

Abstract. Pervasive financialization, unlimited access to FinTech services, economic and social development make the environment more and more complex, changeable and unpredictable. At the same time, opportunities and threats to the functioning and constant development of the largest group of economic entities such as households are growing, especially in

terms of complexity while using financial services and products available on the market. Under these undoubtedly new conditions, making rational decisions based on financial knowledge becomes increasingly complex for households especially those that require knowledge of the laws that regulate the market, abilities to analyze and learn from the past and predict the future, while being supported by science. In the face of those significant changes which are occurring on the financial markets, the appropriate level of financial knowledge in households appears as a necessary condition for making responsible financial decisions, and increasingly complex financial products that are available on the market require more detailed competence and knowledge in finance field, than it needed a few years ago.

Wprowadzenie

XXI wiek to czas przemian gospodarczych i społecznych. W niniejszym artykule starano się pokazać złożoność decyzji przed jakimi stają gospodarstwa domowe w połączeniu z funkcją, jaką pełnią w gospodarce, co powoduje, że wiedza o finansach jest obecnie jednym z najtrudniejszych i najważniejszych elementów. Świat zmienia się bardzo szybko, to co było wystarczające i sprawdzało się do tej pory nie jest adekwatne do obecnych czasów. Gospodarstwa domowe nie tylko muszą nadążać za współczesnymi zmianami, ale w wielu wypadkach je przewidywać, prognozować i wyprzedzać. Celem artykułu jest ukazanie znaczenia wiedzy finansowej dla prawidłowego funkcjonowania gospodarstw domowych we współczesnym, zmiennym otoczeniu gospodarczym.

1. Wiedza finansowa – pojęcie

Wiedza finansowa w literaturze nie jest definiowana jednoznacznie, o czym świadczą wielorakość/różnorodność opisów tego pojęcia. Szeroko rozumiana definicja wiedzy finansowej zaproponowana przez Międzynarodową Sieć Edukacji Finansowej oraz Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (INFE/OECD, 2012), obejmuje swym zasięgiem zdolność rozumienia pojęć z dziedziny finansów, zjawisk ekonomicznych oraz prawidłowego przetwarzania informacji i danych płynących z otoczenia w celu zapewnienia satysfakcjonującego statusu finansowego jej użytkownikom. Commission for Financial Capability (CFFC, Raport 2015, s. 5) określa natomiast wiedzę finansową (*financial literacy*) jako zdolności do podejmowania świadomych osądów i skutecznych decyzji dotyczących zarządzania i wykorzystania zasobów finansowych. Wiedza finansowa, choć niemierzalna, jest kompleksowym,

interdyscyplinarnym i wieloszczeblowym procesem, istotą którego jest wzajemne przenikanie obszarów odpowiadających za finanse gospodarstw domowych. Zmierzają do zapewnienia ich przetrwania i rozwoju nie tylko w teraźniejszości, ale także w dłuższym horyzoncie czasowym, koncentrując się tak na wewnętrznych, jak i zewnętrznych czynnikach i warunkach, które wpływają na efektywne ich funkcjonowanie w zależności od faz rozwoju, preferencji i oczekiwań. Na potrzeby opracowania autorki sklasyfikowały definicję wiedzy finansowej gospodarstw domowych jako wiele informacji płynących z otoczenia dalszego i bliższego, uzyskiwanych w całym życiu, zarówno w trakcie pokonywania kolejnych szczebli edukacji, jak i zdobywania doświadczenia, w celu zwiększenia świadomości i korzyści z podejmowania racjonalnych i odpowiedzialnych decyzji finansowych. Wiedza finansowa utożsamiana jest z ogólnie rozumianym zarządzaniem pieniędzem, czyli zarabkowaniem, wydawaniem, alokacją, oszczędzaniem oraz inwestowaniem zasobów finansowych przez gospodarstwa domowe, a jej odpowiednie wykorzystanie w obecnych warunkach funkcjonowania zwiększa efektywność, ułatwia zarządzanie finansami.

2. Podejmowanie decyzji przez gospodarstwa domowe

Odpowiedni/zadawalający poziom wiedzy finansowej gospodarstw domowych umożliwia i ułatwia ich dostosowanie do stale zmieniających się warunków otoczenia, w którym funkcjonują oraz podejmowania trafnych decyzji i wyborów finansowych, obarczonych mniejszym ryzykiem ze wszystkimi konsekwencjami w przyszłości. To dostosowanie umożliwia gospodarstwom domowym skuteczne i sprawne podejmowanie działań obejmujących planowanie, organizowanie oraz kontrolowanie posiadanych zasobów zarówno materialnych, jak i niematerialnych, wykonywanych z zamiarem osiągnięcia zamierzonych celów. Wiedza finansowa sprzyja zatem świadomemu angażowaniu się gospodarstw domowych w długoterminowe procesy oszczędnościowe, alokacyjne i inwestycyjne, które zapewniają im niezależność, bezpieczeństwo, pożądany status społeczny i dobrobyt finansowy. Warto zaznaczyć, że edukacja finansowa społeczeństwa, przekładająca się na świadome i trafne decyzje finansowe, wspiera nie tylko dobrobyt pojedynczej jednostki, ale również ekonomiczną kondycję całej gospodarki krajowej.

Rysunek 1. Wiedza finansowa, a zarządzanie pieniędzem we współczesnej gospodarce

Źródło: opracowanie własne.

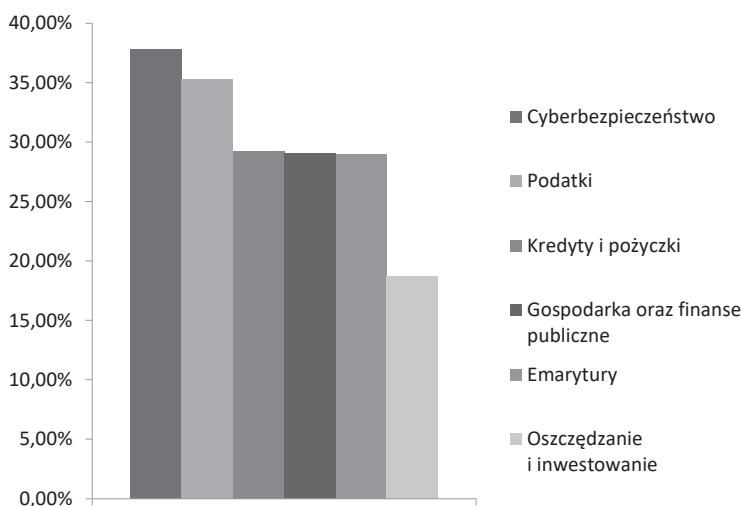
W najbardziej ogólnym rozumieniu, wiedza finansowa oparta jest na idei dopasowania gospodarstw domowych do zmiennego mikro i makrootoczenia, co ułatwia:

- przewidywanie z odpowiednim wyprzedzeniem zmian w otoczeniu i określanie logicznej hierarchii ważności jego etapów,
- identyfikowanie czynników wpływających na pozycję w teraźniejszości oraz mogących wpłynąć na sytuację w przyszłości,
- wyciąganie wniosków z przeszłości w celu minimalizacji podejmowania decyzji obarczonych ryzykiem,
- określanie realnych celów i kierunków działania,
- włączanie elementów dalekosiężnej filozofii działania oraz przegląd długoterminowych konsekwencji bieżących decyzji,
- udoskonalanie komunikacji z otoczeniem,
- analizowanie i przewidywanie ryzyka i możliwości pojawienia się różnych scenariuszy,
- ocenę aktualnej pozycji oraz wytyczanie możliwych kierunków dalszego rozwoju,
- umiejętność pokonywania przeszkód w drodze do osiągnięcia wytyczonych celów.

3. Poziom wiedzy polskiego społeczeństwa

Raport Warszawskiego Instytutu Bankowości – *Poziom edukacji finansowej Polaków 2018* przygotowany na podstawie badania instytutu badawczego IBRIS, który zrealizowano 2 i 3 marca 2018 roku na reprezentatywnej grupie 1100 Polaków potwierdził niewystarczający poziom wiedzy finansowej polskiego społeczeństwa.

Rysunek 2. Niedostatki wiedzy polskiego społeczeństwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raport ZBP (15.03.2018).

Jak wynika z raportu, choć Polacy zadawalająco oceniają swoją ogólną wiedzę o finansach, to największe luki odczuwają w tematyce cyberbezpieczeństwa, czyli w obszarze bezpieczeństwa w sieci, systemów informatycznych oraz ochrony danych. 35,3% respondentów uważa swoją wiedzę na temat krajowego systemu podatkowego za niewystarczającą, aż 29,2% ankietowanych przyznało, że ich wiedza na temat kredytów i pożyczek oferowanych zarówno przez instytucje bankowe, jak i niebankowe jest niewielka, młodzi natomiast mają niski poziom wiedzy o emeryturach. Uczestnicy badania IBRIS w większości, bo aż w 73% uznali, że publiczny system edukacji jest niewystarczający i zbyt mało czasu poświęca się na przekazywanie młodym ludziom wiedzy o finansach. Bardzo ważna jest więc koalicja i współpraca rządzących z sektorem finansowym w celu rozwijania programów edukacji finansowej przeznaczonych dla wszystkich grup wiekowych – od najmłodszych do seniorów. Wiedza finansowa jest przydatna i często niezbędna

w normalnym funkcjonowaniu w społeczeństwie, pozwalając uniknąć wielu finansowych kłopotów oraz zwiększając bezpieczeństwo posiadanego już majątku. Umożliwia przeprowadzenie przez gospodarstwa domowe prawidłowej diagnostyki otoczenia oraz umożliwia odróżnienie środowiska przyjaznego od wrogiego, a projektowanie posiadanych zasobów finansowych uzależnia od poprawnej interpretacji wyników tej diagnozy. Wiedza o rzeczywistości/teraźniejszości, stanach przeszłych i przyszłych istotnych dla egzystencji i rozwoju gospodarstw domowych pozwala na prognozowanie zmian w otoczeniu, czyli tworzenie scenariuszy przyszłości na podstawie przeszłości w perspektywie ich funkcjonowania i planowania finansowego.

4. Gospodarstwa domowe i ich rola we współczesnej gospodarce

W literaturze przedmiotu odnaleźć można wiele definicji gospodarstwa domowego, które jako najstarszy i najliczniejszy podmiot gospodarujący i kluczowa jednostka w sferze konsumpcji, ma na celu zaspokojenie osobistych i wspólnych potrzeb jego uczestników, przez kolektywne podejmowanie decyzji inwestycyjnych i oszczędnościowych oraz rozporządzanie dochodami jej członków (Orłowski, 1998, s. 19). Można zatem przyjąć, że istotą ekonomicznych zachowań gospodarstwa domowego jest zarządzanie finansami, a podejmowane działania są kombinacją, wypadkową wysiłku własnego, czasu, środków pieniężnych oraz dóbr i usług (Maciejewski, 2003, s. 21–22). Gospodarstwo domowe jako zespół osób mieszkających wspólnie i utrzymujących się, to określona grupa podejmujących decyzje finansowe ludzi, a głównym wymogiem jego istnienia jest uzyskiwanie dochodu przez przynajmniej jednego z członków. Tworzą je osoby, których cechy demograficzne, społeczne i zawodowe są fundamentem różnicowania gospodarstw (Świecka, 2009, s. 21).

Odwołując się do Tofflera, który twierdzi, że wkład gospodarstw domowych w całokształt życia gospodarczego jest równy, i tak samo ważny, jak wkład instytucji rynkowych (Toffler, 2006, s. 190–191), można stwierdzić, iż gospodarstwa domowe to „motor napędowy” gospodarki. Odgrywają w gospodarce rolę szczególną, stanowią główne i najistotniejsze ogniwo działające w systemie finansowym gospodarki, a ich kluczowym celem działalności jest zaspokajanie indywidualnych i zbiorowych potrzeb konsumpcyjnych osoby lub osób wspólnie gospodarujących, kolektywne podejmowanie decyzji i wydatkujących posiadane środki finansowe między innymi w celu zabezpieczenia w niezbędne do egzystencji elementy. Stale rosnący majątek finansowy gospodarstw domowych (NBP, 2016), rosnące wyzwania związane z budową oszczędności w długim horyzoncie czasowym na cele emerytalne i zdrowotne czy też bezpieczne korzystanie z narzędzi gospodarki elektronicznej

pomaga uchronić gospodarstwa domowe przed niebezpieczeństwami, takimi jak wpadnięcie w spiralę nadmiernego zadłużenia, utrata oszczędności czy złe lokowanie środków związane z błędnymi decyzjami finansowymi. Ułatwia natomiast zdobycie potrzebnego finansowania na realizację celów zarówno prywatnych, jak i zawodowych wspomagając rozwój i realizację.

Wszystkie gospodarstwa domowe dążą do zaspokajania potrzeb bytowych zarówno materialnych, jak i niematerialnych, zarabiają, konsumują, wydają, oszczędzają oraz inwestują, ich zachowania, w tym podejmowanie decyzji o zakupie nieruchomości, uzależnione są od wielu czynników różnie klasyfikowanych w literaturze przedmiotu. Do najczęstszych należą czynniki zewnętrzne o charakterze makroekonomicznym, na które gospodarstwa domowe mają znikomy lub minimalny wpływ (Zalega, 2012, s. 95) oraz wewnętrzne, które mogą w natłoku dostępnych informacji i wykorzystaniu wiedzy dowolnie kształtować, a które wynikają ze specyfiki gospodarstwa, tj. liczby osób, źródła i wielkości dochodów oraz fazy jego rozwoju. Oprócz wyżej wymienionych, w literaturze wyróżnia się trudniejsze do zdefiniowania i zidentyfikowania czynniki psychologiczne, do których należą postawy, przyzwyczajenia, moda, naśladownictwo (Kubiszewska, 2008), trendy oraz doświadczenia. W zależności od faz rozwoju, gospodarstwa domowe z różnym stopniem zaangażowania uczestniczyły w latach 90. ubiegłego wieku w przemianach ustrojowych i konieczności w szybkim tempie bez niezbędnej wiedzy i pomocy z „zewnątrz” dostosowania się i przetrwania w nowych warunkach gospodarczych i rynkowych. Wyczekiwana przez lata i ciężko wywalczona demokracja stała się ustrojem uprawniającym silniejszych do bogacenia się kosztem słabszych, ustrojem przynoszącym przywileje tylko bogatym. Proces stratyfikacji sprawił, że stabilne i jednolite do tej pory społeczeństwo uległo rozwarstwieniu, wiele jednostek i grup społecznych zmieniło, niekoniecznie na lepsze, swój status materialny i społeczny. Nowa rzeczywistość zmieniła sposób postrzegania i mentalność społeczeństwa, któremu z dużą trudnością, z powodu braku wiedzy finansowej, przychodziło dopasowywanie się do zmiennego otoczenia, doprowadzając do wyraźnego podziału klasowego i rozwarstwienia społecznego. Historia i terażniejszość ukazują przed wyborem jakże trudnych decyzji w zmiennej i skomplikowanej rzeczywistości stają gospodarstwa domowe, które ignorując przeszłość oraz lekceważąc przyszłość pod wpływem niedoskonałej wiedzy, emocji, impulsów i pułapek czyhających we współczesnym świecie finansów, podejmują wybory irracjonalne, z konsekwencjami których mierzą się przez wiele lat czy nawet pokoleń. Poznanie i odpowiednie zinterpretowanie informacji płynących z otoczenia zewnętrznego dalszego, ale także najbliższego, obecnie zdaje się być kluczem do właściwego podejmowania decyzji finansowych i minimalizacji ryzyka, a zrozumienie impulsów i bodźców

motywujących gospodarstwa domowe, jako kluczowe podmioty rynku, do podejmowania skomplikowanych i nierzadko niezrozumiałych z punktu widzenia „zewnątrznego obserwatora” i racjonalności wyborów stało się tematem wielu rozpraw naukowych uwieńczonych nagrodami, w tym najbardziej prestiżowymi imienia Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii dla Herberta Simona, psychologii ekonomicznej dla Daniela Kahnemana, czy ekonomii behawioralnej dla Richarda Thaler. Informacje/wiedzy o makrootoczeniu gospodarstw domowych i jej odpowiednie wykorzystanie gwarantuje skuteczne i efektywne zarządzanie posiadanymi zasobami finansowymi. Analiza otoczenia przeprowadzona w kompleksowy sposób umożliwia identyfikację szans i zagrożeń, jakie niesie za sobą współczesne, stale zmieniające się otoczenie. Dotyczyć ona powinna kluczowych czynników, wywierających największy wpływ na funkcjonowanie, podejmowanie decyzji i rozwój gospodarstw domowych, uwagę skupiać zatem należy przede wszystkim na czynnikach ekonomicznych i finansowych, w mniejszym stopniu – politycznych i społecznych. We współczesnej gospodarce pomiędzy czynnikami makrootoczenia zachodzą jednak wzajemne interakcje, które w zależności od aktualnej sytuacji oraz poziomu wiedzy finansowej gospodarstw domowych, mogą mieć pozytywny lub negatywny wpływ na ich funkcjonowanie i rozwój.

Tabela 1. Deskryptor makrootoczenia gospodarstw domowych we współczesnej gospodarce

Czynniki ekonomiczne	Czynniki finansowe
faza cyklu koniunkturalnego	wysokość podatków
wzrost dostępności kredytów	wysokość oprocentowania kredytów
PKB, inflacja	wiedza finansowa
poziom bezrobocia	przewidywana stopa zwrotu (zysk)
wzrost cen surowców (paliw i energii)	poziom/świadomość wiedzy finansowej
rozwój gospodarczy regionu i kraju	wysokość wynagrodzenia
Czynniki polityczne	Czynniki społeczne
stabilność polityki państwa	poziom edukacji i wykształcenia
przynależność kraju do ugrupowań międzynarodowych i bloków handlowych	wzrost zamożności społeczeństwa
ustawodawstwo dot. ochrony konsumenta	wzrost mobilności społeczeństwa
regulacje rynku pracy	struktura wieku ludności (starzenie się społeczeństwa)
trendy w polityce monetarnej	syndrom posiadania na własność
otwartość systemu finansowo-bankowego	pomoc państwa (świadczenia, zasiłki, fundusze, dopłaty)

Źródło: opracowanie własne.

Czynnikami syntagmatycznym problematyki niewystarczającej wiedzy finansowej są ludzie i ich umiejętności dostosowania się do warunków zmieniających się w czasie, zaangażowanie, system postrzegania wartości, relacje interpersonalne, które to czynniki przekładają się na model kształtowania, rozwoju i sukcesu finansowego gospodarstw domowych.

Podsumowanie

Współczesne gospodarstwa domowe podejmując decyzje finansowe, muszą wiedzieć jakie cele i w jaki sposób chcą osiągnąć, jaką mają szansę powodzenia i jakie zagrożenia mogą napotkać na drodze do ich realizacji. Podejmowanie decyzji wymaga znajomości szerokiego zestawu złożonych metod poznawania rzeczywistości i umiejętnego ich interpretowania oraz stosowania, przewidywania zmian i budowania wielowariantowych/wielopoziomowych planów działania. Informacji potrzebnych do realizacji tych zadań dostarcza wiedza finansowa, która jest zbiorem danych umożliwiających podjęcie trafnych decyzji i ich realizację. Stąd konieczność uświadamiania społeczeństwa już od wczesnych lat edukacji szkolnej jak ważna jest wiedza finansowa w codziennym funkcjonowaniu i jakie skutki może wywołać jej brak.

***

Herbert Simon w 1978 roku otrzymał nagrodę im. Alfreda Nobla za pionierskie badania na temat procesu podejmowania decyzji, nazwanej koncepcją ograniczonej racjonalności, stojąc na stanowisku, że jednostki podejmują decyzje, dysponując niepełną informacją oraz ograniczonymi możliwościami jej przetwarzania.

Daniel Kahneman w 2002 roku otrzymał nagrodę im. Alfreda Nobla za teorie perspektyw, która zastąpiła standardowe funkcje użyteczności majątku (wklęsłą dla osób niechętnych ryzyku i wypukłą dla lubiących ryzyko) inną funkcją, która zyskiem i stratom przyporządkowuje postrzeganą ich wartość.

Richard Thaler w 2017 roku otrzymał nagrodę im. Alfreda Nobla za pionierskie osiągnięcia w wypełnianiu luki między ekonomią a psychologią.

Literatura

- Commission for Financial Capability (2015). Financial New Zealand Behaviour Index- raport 2015, s. 5.
- Dzik, B., Tyszka, T., (2004). Problem racjonalności podmiotów ekonomicznych. W: T. Tyszka (red.), *Psychologia ekonomiczna*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Górnik-Durose, M., Zaleski, Z. (2004). Własność i posiadanie. W: T. Tyszka (red.), *Psychologia ekonomiczna*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Final Report: Evaluation of the Wainuiomata Sorted Workplace Programme* (2015). Wellington: Malatest International.
- Wójcik, E. (2007). Polskie gospodarstwa domowe na rynku oszczędności. *Bank i Kredyt*, 7 (38).
- Kubiszewska, K. (2008). Wybrane determinanty obecności gospodarstw domowych na rynku finansowym. W: E. Mazurek-Krasnodomska (red.), *Gospodarstwa domowe na rynku finansowym*. Gdańsk: Politechnika Gdańska.
- Maciejewski, G. (2003). *Poziom zamożności polskich gospodarstw domowych*. Tychy: Śląskie Wydawnictwo Naukowe.
- Narodowy Bank Polski (2016). *Raport „Zasobność gospodarstw domowych w Polsce”*. Warszawa: współpraca Główny Urząd Statystyczny, Departament Analiz Ekonomicznych, Departament Stabilności Finansowej.
- OECD/INFE (2012). *High – Level Principles on National Strategies for Financial Education*. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development.
- Orłowski, T. (1998). *Nowy leksykon ekonomiczny*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Graf-Punkt.
- Pałaszewska-Reindl, T., Michna, T. (1986). Gospodarstwo domowe – ekonomiczna i organizacyjna baza rodziny polskiej. W: T. Pałaszewska-Reindl (red.), *Polskie gospodarstwa domowe: życie codzienne w kryzysie* (s. 34). Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
- Paprocki, W. (2015). „Przemysł 4.0” a łańcuch dostaw. Prognozowanie zachowań klientów. *Eurologistics*, 12.
- Pieriegud, J. (2015). Wykorzystanie megatrendów do analizy przyszłościowego rozwoju sektorów gospodarki. W: J. Gajewski, W. Paprocki, J. Pieriegud (red.), *Megatrendy i ich wpływ na rozwój sektorów infrastrukturalnych*. Gdańsk: Publikacja EKF, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową – Gdańska Akademia Bankowa.
- Raport ZBP (15.03.2018). Pobrano z: <https://businessinsider.com.pl/twoje-pieniadze/czy-polacy-znaja-sie-na-finansach-raport-zbp-15032018-r/v5ckz6f>. Materiały prasowe.
- Rifkin, J. (2012). *Trzecia Rewolucja Przemysłowa*. Katowice: Wydawnictwo Sonia Draga.
- Toffler, A. (2006). *Rewolucyjne bogactwo*. Warszawa: Wydawnictwo KURPISZ.
- Świecka, B. (red.) (2008). *Bankructwa gospodarstw domowych. Perspektywa ekonomiczna i społeczna*. Warszawa: Difin.
- Świecka, B. (2009). *Niewypłacalność gospodarstw domowych. Przyczyny – skutki – przeciwdziałanie*. Warszawa: Difin.

- Zalega, T. (2012). *Konsumpcja w wielkomijskich gospodarstwach domowych w Polsce w okresie kryzysu finansowo-ekonomicznego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania UW.
- Zaleśkiewicz, T. (2004). Przedsiębiorczość i podejmowanie ryzyka. W: T. Tyszka (red.), *Psychologia ekonomiczna*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Zalega, T. (2012). *Konsumpcja. Determinanty. Teorie. Modele*. Warszawa: PWE.

Cytowanie

- Dąbrowska, K., Warcholak, K. (2018). Znaczenie wiedzy finansowej gospodarstw domowych we współczesnej gospodarce. *Europa Regionum*, 1 (XXXIV), 15–25. DOI: 10.18276/er.2018.34-02.